

pracownia konserwacji zabytków
Maria Osielczak

NIP 547-125-79-71
43-300 Bielsko- Biała
ul. Pułaskiego 6
tel. kom. 0 606 630 951

**OPRACOWANIE: BADANIA STRATYGRAFICZNE
ORAZ PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I REMONTOWYCH**

**OBIEKT: ELEWACJE BUDYNKU ZESPOŁU SZKÓŁ EKONOMICZNO
GASTRONOMICZNYCH PRZY UL. A. MICKIEWICZA 6 W ŻYWCU**

**INWESTOR: POWIAT ŻYWIECKI
UL. KRASIŃSKIEGO 13
34-300 ŻYWIEC**

BIELSKO-BIAŁA LISTOPAD 2015R.

OPIS

Budynek szkoły złożony z dwóch pierwotnie oddzielnych obiektów. Budynek główny pochodzi z roku 1880, skrzydło boczne z roku 1848. Pierwotnie budynki piętrowe, w latach 1981-84 przeprowadzono rozbudowę, nadbudowano II piętro, budynki połączono, w trakcie tego remontu drastycznie zmieniono wystrój elewacji frontowej budynku głównego, mimo, że starano się zachować jego zabytkowych charakter. Elewacja frontowa budynku głównego dwunastoosiowa, z lekko wysuniętym ryzalitem, umieszczonym w prawej części. Wysunięcie ryzalitu zaznaczone w zagierowaniu gzymsu wieńczącego. Na osi elewacji (w części głównej, bez ryzalitu) umieszczony jest lekko wysunięty portal trójosiowy.

Obecnie elewacja frontowa ozdobiona detalem sztukatorskim, który tylko częściowo nawiązuje do pierwotnego wystroju.

Elewację frontową wieńczy gzyms złożony z kilku uskoków, nie ma profilowania i kapinosów charakterystycznych dla gzymsów wieńczących w stylu historyzującym.

Pod gzymsem wieńczącym występują oryginalne konsole- kroksztyny z motywem liścia akantu, pochodzą one sprzed przebudowy, wykonane z cementu romańskiego w odcieniu beżowym. Pod nimi płaski, wtórny fryz kostkowy.

Okna na poziomie II piętra otoczone opaskami okiennymi o profilu prostokątnym, pod nimi uproszczone gzymsy parapetowe, bez zagierowania, opaski pochodzą z okresu przebudowy..

Pod nimi gzyms międzykondygnacyjny, wtórny o prostokątnym przekroju.

Okna na poziomie I piętra zachowały fragmenty oryginalnej sztukaterii: przyczółki nad oknami (w formie trójkątnej i łukowej) podtrzymywane przez konsole z esownicą i liściem akantu oraz płyciny pod przyczółkami ograniczone konsolami pochodzą z pierwotnego wystroju. Opaski okienne i gzymsy parapetowe o przekroju prostokątnym, o wzorze jak na poziomie II piętra – wtórne.

Nad poziomem parteru widoczny profilowany gzyms międzykondygnacyjny, z ornamentem kostkowym, pochodzi z oryginalnego wystroju, choć został zwężony.

Okna na poziomie parteru otoczone wtórnym opaskami okiennymi, pod oknami gzymsy parapetowe. Dekoracja okien parteru wtórna, identyczna jak na poziomie II piętra.

Portal wejściowy mocno przebudowany, obecnie filary portalu obłożone okładziną z łamanych płyt kamienia, dekoracja wtórna o stylizacji ludowej, w podobnym stylu wykonane schody wejściowe. Z oryginalnego wystroju zachowały się fragmenty wystroju portalu wejściowego: arkady wieńczące otwory wejściowe, kapitele filarów, okrągłe płyciny z ornamentem kwiatowym wykonane z odlewów na bazie cementu romańskiego.

Do budynku prowadzą drzwi drewniane, płycinowe, z przeszkleniami i nadświetlem.

Cokół tynkowany, z zaprawy cementowej, nierówny.

Elewacja frontowa budynku bocznego siedmioosiowa, z prostym gzymsem wieńczącym, opaskami i gzymsami parapetowymi na trzech kondygnacjach, z płaskim gzymsem międzykondygnacyjnym nad przyziemiem. Opaski i gzymsy wtórne, o przekroju prostokątnym, pochodzą z okresu przebudowy. Cokół tynkowany, z zaprawy cementowej, nierówny.

Elewacje boczne i tylna gładkie, z imitacją gzymsu wieńczącego w formie uskoków.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Elewacja frontowa budynku głównego pierwotnie o dużej wartości artystycznej, o bogatym wystroju historyzującym, zachowana w złym stanie pod względem pod względem zachowania walorów historycznych i estetycznych. Podobnie skromniejsza w wystroju elewacja budynku bocznego.

W trakcie rozbudowy obiektu znacznie przekształcono detal sztukatorski elewacji budynku głównego. Pozostawiono jedynie część wystroju sztukatorskiego, a wykonane rekonstrukcje nie nawiązują do oryginału. W budynku bocznym wprowadzono detal sztukatorski choć pierwotnie nie występował.

Na elewacji brak widocznych większych ubytków i zniszczeń tynku i detalu sztukatorskiego. Większość tynków i sztukaterii pochodzi z lat 80-tych XX wieku. Wykonane zostały z mocnej zaprawy cementowo-wapiennej, zachowane w dość dobrym stanie. Jedynie w partii przyziemia widoczne są ślady występowania problemów z podciąganiem kapilarnym. Założone ostatnio warstwy wtórne (przemalowanie i zacierka z ostatniego remontu) łuszczą się i odspajają, widoczne są spękania tynku. Warstwy te są stosunkowo nowe, odspojenia nie zaczęły jeszcze odpadać, jednak po usunięciu złuszczonych wtórnych nawarstwień widać, że mocny tynk nosi ślady zawilgocenia i wysolenia. Cokół wykonany z mocnej zaprawy cementowej- co również sugerowałoby, że w ten sposób próbowano zapobiec problemom z zawilgoceniem.

Na powierzchni zachowanych elementów oryginalnych widoczne grube nawarstwienia warstw wtórnych, które zacierają rysunek sztukaterii. Widoczne są również niefachowo i krzywo założone uzupełnienia. Zachowana oryginalna zaprawa jest osłabiona, spiaszczona, wymaga wzmocnienia strukturalnego.

Detal sztukatorski odlewany na bazie cementu romańskiego zachowany w bardzo dobrym stanie. Pod grubymi, wtórnymi nawarstwieniami widoczna mocna, twarda zaprawa, bez większych ubytków.

BADANIA STRATYGRAFICZNE NA ELEWACJI

Miejsca pobrania odkrywek stratygraficznych:

- Próbka 1** – kapitel filara w portalu wejściowym,
- Próbka 2** – łuk arkady w portalu wejściowym,
- Próbka 3** – okrągły ornament kwiatowy w portalu wejściowym,
- Próbka 4** – okrągły ornament kwiatowy w portalu wejściowym,
- Próbka 5** – ściana prosta – tynk wtórny,
- Próbka 6** – opaska okienna parter,
- Próbka 7** – opaska okienna I piętro,
- Próbka 8** – tynk prosty, portal wejściowy,
- Próbka 9** – gzyms międzykondygnacyjny nad poziomem przyziemia,
- Próbka 10** – fryz kostkowy pod gzymsem międzykondygnacyjnym,
- Próbka 11** – naczółek nad oknami I piętra,
- Próbka 12** – tynk prosty pod gzymsem międzykondygnacyjnym,
- Próbka 13** – konsola i fryz pod gzymsem wieńczącym,

W budynku bocznym występują jedynie warstwy wtórne, tynki i detale sztukatorskie pochodzą z lat 80-tych XX wieku.

Wyniki:

1. Przemalowanie z ostatniego remontu: tło ścian w kolorze żółtym, detal sztukatorski w kolorze szarym, cokół w kolorze brązowym
2. Cienka biała zacierka – nakrop z ostatniego remontu,
3. Tynki wtórne z okresu przebudowy, z lat 80 –tych XX wieku, tynk cementowo-wapienny, w kolorze szarym, dość mocny, z tego okresu pochodzi również tynk cementowy w partii cokołu.
4. W partiach gdzie zachowały się warstwy oryginalne widoczne są wcześniejsze nawarstwienia- sprzed remontu z lat 80-tych. W miejscach tych występuje grubsza warstwa zacierki w kolorze białym (nr 2),
5. Przemalowanie w kolorze zielonym,
6. Gruba warstwa nakropu w kolorze szarym.
7. Warstwa oryginalna:

Nie zachowały się pozostałości tynków prostych na poziomie parteru i I piętra. W trakcie remontu z lat 80-tych XX wieku wymieniono wszystkie tynki proste, opaski okienne, gzymsy podokienne. Z oryginalnych XIX wiecznych elementów zachowały się:

- przyczółki nad oknami I piętra,
- detal pod przyczółkami- konsole i płyciny,

- częściowo gzyms międzykondygnacyjny nad poziomem przyziemia,
- arkady nad drzwiami wejściowymi do budynku,
- kapitele filarów,
- detal sztukatorski odlewany: konsole podokapowe,
- detal sztukatorski odlewany: dekoracja w formie kwiatów w portalu wejściowym.

Na podstawie odkrywek wykonanych w miejscach, gdzie zachowała się warstwa oryginalna stwierdza się, że omawiane detale wykonane były z zaprawy o kolorze beżowo-piaskowym, z lekkim dodatkiem czerwieni żelazowej. Na podstawie zachowanych fotografii archiwalnych wnioskuje się, że tło ścian było jaśniejsze.

Wnioski:

Na podstawie badań stratygraficznych i analizy materiałów archiwalnych proponuje się kolorystykę:

- tynki proste na poziomie na poziomie przyziemia, I i II piętra- złamana biel,
- detal sztukatorski ciągniony – gzymsy, opaski okienne, przyczółki nad oknami I piętra, bonie narożne – beżowo-piaskowy z dodatkiem czerwieni żelazowej,
- detal sztukatorski odlewany (konsole podokapowe, konsole pod przyczółkami I piętra, ozdobne płyciny pod przyczółkami I piętra, krągłe płyciny z motywem kwiatowym w portalu wejściowym – kolor beżowy- kolor cementu romańskiego. Elementy te należy poddać konserwacji wg podanego programu i pozostawić w oryginalnym kolorze cementu romańskiego.

Tynki proste, bonie, detal sztukatorski wykonany w narzucie wykończony na gładko. W trakcie prac konserwatorskich przewrócić należy historyzujący wystrój elewacji- rekonstruować należy elementy zlikwidowane w czasie rozbudowy.

ZALECENIA I WNIOSKI KONSERWATORSKIE

Celem prowadzonych prac konserwatorskich i remontowych będzie przywrócenie oryginalnego, historyzującego wystroju sztukatorskiego elewacji głównej. W trakcie prac konserwatorskich zaleca się - zlikwidowanie wtórnych detali, które nie nawiązują do oryginalnej stylistyki, rekonstrukcję w ich miejscu elementów nawiązujących do oryginału i pierwotnej stylistyki. Na podstawie zachowanych elementów oryginalnych, materiałów archiwalnych i innych obiektów z tego okresu zaleca się:

- rekonstrukcję gzymsu wieńczącego, należy wprowadzić gzyms profilowany, charakterystyczny dla XIX wieku z kapinosem,
- zmiana proporcji fryzu kostkowego, obecne kostki są zbyt masywne, nieproporcjonalnie duże w stosunku do konsol podokapowych,
- rekonstrukcja profilowanych opasek okiennych na poziomie I piętra, wzór charakterystyczny dla XIX wieku, ten sam charakter opasek wprowadzić na poziomie II piętra, konserwować należy zachowane naczółki i detal pod nimi,
- rekonstrukcja gzymsu pod oknami I piętra, wprowadzić należy gzyms profilowany, ciągnący się przez całą długość elewacji, zagierowany podwójnie pod opaskami okiennymi, ten wzór gzymsu prowadzić pod oknami II piętra. Pod oknami II piętra wprowadzić jednak pojedyncze gzymsy parapetowe, z zagierowaniami pod każdym oknem.
- w pasie tynku prostego pod oknami I piętra, a nad gzymsem międzykondygnacyjnym wprowadzić rekonstrukcję cokołów podtrzymujących opaski okienne- zagierowany gzyms pod oknami I piętra stanowił będzie kapitel wieńczący omawianych cokołów W polach cokołów wprowadzić wgłębiane płyciny otoczone prostym profilem, podobny schemat wprowadzić należy w zwieńczeniu portalu wejściowego (pseudobalkon).
- rekonstrukcja dolnego fragmentu gzymsu wieńczącego- w trakcie prac remontowych zlikwidowano dolny wałek gzymsu oddzielony od części zachowanej 15-20 cm powierzchnią prostą,
- rekonstrukcja opasek okiennych w partii parteru- na podstawie materiałów archiwalnych zaleca się wprowadzenie opasek o charakterze manierystycznym- złożonych z szerszych i węższych płaskich boni, zwieńczone boniami z esowatym zakończeniem
- wprowadzenie boni narożnych w ryzalicie, pełnoplastycznych z profilowanym brzegiem.
- rekonstrukcja portalu wejściowego- zaleca się konserwację łuków nad wejściem, kapiteli filarów oraz ornamentów kwiatowych, rekonstruować należy zagłębiane płyciny z profilowaną opaską oraz bazy filarów z gzymsem wieńczącym bazę oraz profilowanym cokołem u podstawy.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I REMONTOWYCH

1. W trakcie remontu zaleca się przestrzeganie następujących zasad:

- wszystkie prace wykonywane powinny być przez osoby (firmę) posiadające doświadczenie i praktykę w pracach konserwatorskich i sztukatorskich
- konieczny jest nadzór konserwatorski sprawowany przez osobę z uprawnieniami konserwatorskimi (konserwator dzieł sztuki),
- nie wolno stosować gotowych detali sztukatorskich wykonanych z gipsu i powlekanego styropianu, styroduru i innych materiałów syntetycznych. Detal wykonany powinien być w narzucie, z zaprawy zgodnie z oryginalną technologią,
- konieczne jest uzgodnienie przygotowanych wzorników z nadzorem konserwatorskim.

2. Usunięcie starej blacharki – okucia gzymsów i parapetów okiennych,

3. Usunięcie wtórnych elementów – niedostosowanych estetycznie- stalowych mocowań i haków, przewodów poprowadzonych po tynku. Przewody poprowadzić podtynkowo w peszlach.

Należy usunąć okładzinę z dzikiego kamienia na filarach w portalu wejściowym oraz schody wejściowe wykonane w tej samej technologii.

4. Oczyszczenie fragmentów zachowanego oryginalnego detalu sztukatorskiego z warstw wtórnych tynków i przemaalowań, w celu przygotowania odpowiednich wzorników. (przyczółki nad oknami I piętra, arkady nad wejściem do budynku, gzyms międzykondygnacyjny nad przyziemiem, kapitele filarów wejściowych). Być może po delikatnym usunięciu okładziny kamiennej ukaże się detal sztukatorski filarów w portalu wejściowym. Oryginalny detal sztukatorski należy oczyszczać delikatnie, ręcznie przy użyciu skrobaków, zachować możliwie duży zakres detalu.

5. W następnym etapie prac odkucie tynków. Przewiduje się:

- cokół i tynki proste w przyziemiu do wysokości 2 metrów - odkucie w 100% pod tynki renowacyjne,
- tynki proste powyżej – 40%
- wtórny detal sztukatorski – usunięcie w 100%- gzyms wieńczący, fryz z ornamentem kostkowym pod konsolami, opaski okienne I, II piętro i parter, gzymsy podokienne I, II piętro, parter.
- detal sztukatorski oryginalny- usunięcie w 30%.

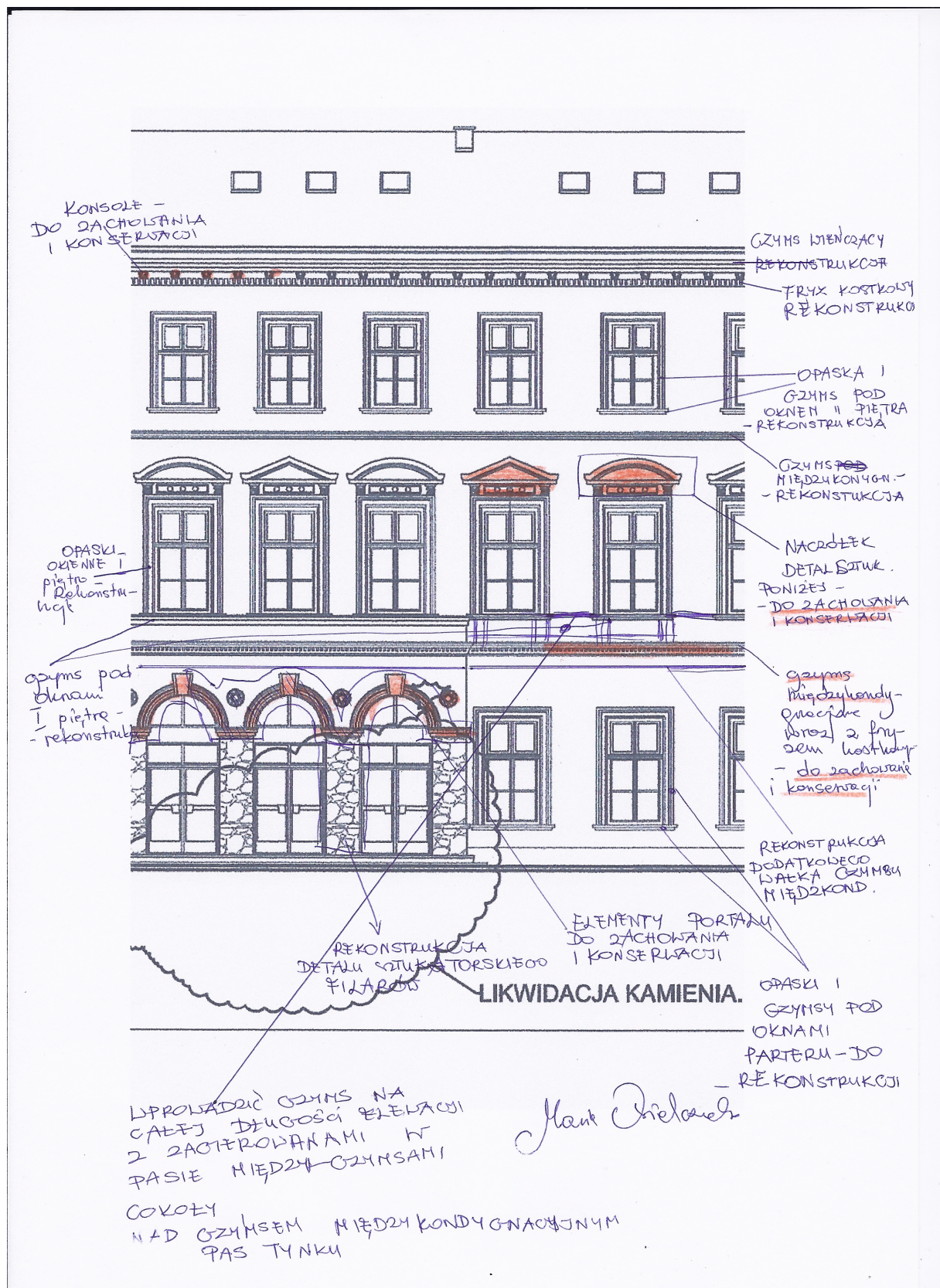
6. Oczyszczenie zachowanych tynków z warstw farby i wtórnych nakropków.

7. Oczyszczenie powierzchni murów i zachowanych tynków- mechanicznie, metalowymi szczotkami lub strumieniem sprężonego powietrza. Należy usunąć luźne i osypujące się cząstki, usunąć osłabione spoiny pomiędzy ceglami.

8. Wzmocnienie osłabionych cegieł i pozostałych elementów sztukatorskich wykonanych w narzucie: rozpuszczalnikowy, głęboko penetrujący preparat **STO Prim Grundex**.
9. Uzupełnienie usuniętych tynków: lekki tynk cementowo-wapienny np. zaprawa cementowo-wapienna tynkarska **WEBER**.
10. Na powierzchni ścian prostych założenie warstwy gładzi szpachlowej z mikrowłóknami np. **Renowator 580 Sempre**.
11. Konserwacja i rekonstrukcja detalu sztukatorskiego wykonanego w narzucie, ciągniętego z wzornika – gzymsy, opaski okienne, naczółki, bonie:
 - w pierwszym etapie należy delikatnie usunąć mechanicznie warstwy wtórne z detalu oryginalnego, aby odsłonić oryginalny rysunek detalu,
 - przygotować wzorniki z blachy,
 - usunięcie części detalu oryginalnego o dużym stopniu zniszczenia, zalanych wodą, osypujących się,
 - wzmocnienie strukturalne zachowanych fragmentów detalu sztukatorskiego i wątku ceglanego – głęboko penetrujący preparat **STO Prim Grundex**,
 - uzupełnienie grubszych ubytków z zaprawy cementowo- wapiennej bezpośrednio na murze – zaprawa tynkarska **WEBER**;
 - gzymsy uzupełnione i pozostałe oryginalne- zaleca się wykonanie wierzchniej warstwy (szlichty) z zaprawy drobnoziarnistej **STO MURISOL ZWS**.
12. Wymiana wszystkich okuć blacharskich.
13. Konserwacja elementów sztukatorskich odlewanych:
 - usunięcie wtórnych nawarstwień zapraw i przemalowań – mechanicznie przy użyciu dłutek i skrobaków,
 - doczyszczenie chemiczne przy pomocy słabego roztworu kwasu octowego,
 - sprawdzenie mocowań i kotwienia elementów – poprawienie obluzowanych mocowań,
 - sklejenie pęknięć – żywica epoksydowa,
 - cyzelowanie powierzchni – zastosować należy zaprawę drobnoziarnistą – np. Capalith fein Caparol,
 - scalanie kolorystyczne uzupełnień poprzez laserowanie,
 - hydrofobizacja metodą „mokre w mokre” 5-6 krotnie.
14. Malowanie elewacji farbą krzemianową **Sempre**, w przypadku wykonywania prac w okresie jesiennym proponuje się zastosowanie farby polikrzemianowej.

REKONSTRUKCJE NA ELEWACJI FRONTOWEJ

PROPONOWANE KSZTAŁTY REKONSTRUOWANYCH ELEMENTÓW DETALU SZTUKATORSKIEGO .

